

Анатолій ЩЕРБАНЬ
доктор культурології,
кандидат історичних наук
завідувач кафедри історії,
музеєзнавства та пам'яткознавства
Харківської державної академії культури

РОДИНА ШКУРПЕЛІВ – СУЧАСНІ ПРОДОВЖУВАЧІ ЗАВОДСЬКИХ ГОНЧАРНИХ ТРАДИЦІЙ В С. ОПІШНЯ

Впродовж XX століття гончарство Опішні пройшло кілька етапів розвитку. Серед них виокремлюється «заводський», – час кардинальних трансформацій кераміки осередку внаслідок, з одного боку, шаблонізації масової продукції, з іншого – поступового творення нових індивідуальних художніх почерків, пов'язаних з діяльністю творчих майстерень при місцевих заводах.

Після занепаду потужних гончарних підприємств селища, колишні їхні працівники обрали своєрідні напрямки творчості. Одним із найбільш яскравих продовжувачів «заводських» художніх традицій став Олександр Шкурпела. Хоча і був народжений в Опішні (1966 року), але не в гончарній родині, тому з виробництвом кераміки він познайомився лише після закінчення школи. З 1983 року працював на заводі «Художній керамік», де пройшов шлях від учня до творчого майстра. Учителі (зокрема, Трохим Демченко та Іван Шиян) допомогли йому сформувати індивідуальний художній почерк. І, що важливо, донині Олександр дотримується тих «канонів», які були закладені під час навчання та передає їх дітям. Помічено важливий факт, що, наприклад куманці старшого сина Анатолія (1992 р. н.), близькі за формами та пропорціями до виробів учителя батька, Івана Шияна, атрибутованої продукції котрого, за словами гончаря, сам він не бачив. Подібні висновки можна зробити і аналізуючи його зооморфну пластику. Тобто є підстави для висновку, що Анатолій є продовжувачем «заводських» гончарних традицій 1980-х років, переданих опосередковано через навчання у батька. Звичайно, вони дещо трансформовані внаслідок індивідуальних особливостей та потреб сучасних споживачів.

Важливо відзначити, що «заводські» гончарні традиції роудиною Шкурпелів продовжуються в умовах класичного індивідуального гончарного промислу, коли батько привчає дітей змалку до сімейної

справи, в родині є традиційний розподіл праці, вона сама добуває і готує формувальні маси та поливи. Члени сім'ї виготовляють вироби на ножних та електричних (подібних до тих, котрі були на заводі) гончарних кругах, випалюють вироби дровами в горнах. Таким чином маємо промовисте явище в гончарній культурі України, коли відбувається зворотній процес до того, що мав місце на теренах України впродовж 1960-х – 1980-х років.

Варто зауважити, що в умовах цього річної ескалації російсько-української війни, спочатку обсяги гончарного виробництва родини Шкурпелів спочатку знизилися, внаслідок зменшення попиту на продукцію, але з кінця весни – початку літа знову почали відновлюватися. Родина долучилася до збору коштів українському війську. Зокрема, через продаж творів на благодійних аукціонах. Значущість цієї родини щодо трансляції гончарних традицій Опішні підсилює той факт, що кілька інших опішнянських гончарів, котрі нині працюють в приватних майстернях, з початку індивідуальних виробництв відійшли від гончарних традицій осередку, створюючи переважно сувенірно-кітчеву продукцію на вимогу ринку. Щоправда, бувають і в них окремі партії виробів, котрі є художнім продовженням заводських. Інші ж, впродовж останнього десятиліття значно зменшили випуски таких виробів. Кілька яскравих продовжувачів заводських гончарних традицій, котрі активно працювали в заводських традиціях на початку 2000-х (такі як, наприклад, Василь Омеляненко, Микола Пошивайло та Сергій Островний) відійшли в інші світи.

Таким чином, родина опішнянських гончарів Шкурпелів – яскраве явище в гончарському житті сучасної України. Вони є послідовними продовжувачами «заводських» гончарних традицій цього осередку й завдяки їхній діяльності в ньому виготовляється і продається значна кількість продукції, котра впродовж другої половини ХХ століття стала своєрідною візитівкою селища – куманців, свічників, зоо-морфних посудин.